

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΤΑΛΟ

ΟΠΑΔΙΚΗ ΒΙΑ, ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΑΝΟΧΗ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΦΟΡΝΤΙΣΜΟΥ

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1920, το ποδόσφαιρο εμφάνισε μια ιδιαίτερη εξάπλωση στη νέα εργατική τάξη· και ιδιαίτερα στο προσφυγικό κομμάτι της, το οποίο ίδρυσε δημοφιλείς μέχρι σήμερα ομάδες στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Το πρώτο πανελλήνιο πρωτάθλημα οργανώθηκε το 1927 και συμμετείχαν ομάδες μόνο από την Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη.

Εν τω μεταξύ, οι αγώνες ξεπέρασαν το επίπεδο της ψυχαγωγίας και άρχισαν να αποτελούν τρόπο έκφρασης κοινωνικών και πολιτικών απόψεων· ένα χώρο διαμαρτυρίας κι έκφρασης εσωτερικών αντιθέσεων στην ελληνική κοινωνία και το ελληνικό κράτος. Για παράδειγμα, η αντίθεση μεταξύ «παλιάς Ελλάδας» και των «νέων χωρών», δηλαδή των ομάδων της Αθήνας και του Πειραιά με αυτές της Θεσσαλονίκης.¹ Εννοείται ότι διενέξεις κι επεισόδια σε ποδοσφαιρικούς αγώνες συνέβαιναν ήδη από τη δεκαετία του 1930.²

Το 1946, στο γήπεδο του Παναθηναϊκού πραγματοποιήθηκε πειραματικά η πρώτη ραδιοφωνική μετάδοση ποδοσφαιρικού αγώνα από τον δημοσιογράφο Χρήστο Σβολόπουλο. Η ραδιοφωνική μετάδοση αποτέλεσε σημείο καμπής, διότι άλλαξε την κλίμακα απήχησης του ποδοσφαίρου. Με τη συνδρομή της τεχνολογίας, εκατοντάδες χιλιάδες μπορούσαν να «παρακολουθούν» ταυτόχρονα το ίδιο πράγμα. Με έναν παράξενο τρόπο, όλο αυτό το γεγονός παρήγαγε –εκτός των άλλων- και εθνική ενότητα.

Η επιτυχία αυτής της απόπειρας ήταν τέτοια που οι συγκεκριμένες μεταδόσεις έγιναν έκτοτε αναπό-

σπαστο στοιχείο του ραδιοφωνικού προγράμματος. Για την αρσενική εργατική τάξη οι ποδοσφαιρικοί αγώνες έγιναν σημείο αναφοράς του ελεύθερου χρόνου της. Οι μεγάλες ομάδες της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης και του Πειραιά άρχισαν να αποκτούν μεγάλη επιρροή καθώς χιλιάδες ήταν αυτοί οι οποίοι αυτοπροσδιορίζονταν ως φίλαθλοι του Ολυμπιακού, του Παναθηναϊκού, του Παοκ, του Άρη, της Αεκ κ.ο.κ.

Το ποδόσφαιρο άρχισε σταδιακά να μετατρέπεται σε ένα μέσο διασκέδασης και ψυχαγωγίας, συνεύρεσης και δημιουργίας κοινοτήτων, σε σύμβολο της περηφάνιας μιας πόλης, μιας συνοικίας, ενός χωριού, εντός ενός μετεμφυλιακού κράτους όπου όλα τα «σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά». Στις μεγάλες και μικρότερες πόλεις του ελληνικού κράτους, οι ποδοσφαιρικές ομάδες ιδρύονταν η μία μετά την άλλη. Ήταν ένας τρόπος κοινωνικοποίησης έξω από την εργασία και ταυτόχρονα ένα σύμβολο των «μοντέρνων καιρών». Το γεγονός αυτό από μόνο του αποτελούσε επαρκή λόγο για να αναπτυχθούν περαιτέρω μηχανισμοί ελέγχου του κοινωνικού πλέον φαινομένου που λεγόταν ποδόσφαιρο.

Όταν το 1958 στο μετεμφυλιακό ελληνικό κράτος ψηφιζόταν ο περιβόητος νόμος 4000 περί τεντιμποϊσμού, οι «συλληφθέντες των γηπέδων» θεωρήθηκαν πιθανοί στόχοι του νέου νόμου.³ Την ίδια χρονία ιδρύθηκε ο ΟΠΑΠ με σκοπό τη διενέργεια παιχνιδιού αθλητικού στοιχήματος με ποδοσφαιρικές ομάδες, το οποίο ονομάστηκε ΠΡΟ-ΠΟ. Τον Μάρτη του 1959, διενεργήθηκε ο πρώτος διαγωνισμός με μεγάλα κέρδη και τεράστια επιτυχία. Η δημιουργία του ΠΡΟ-ΠΟ ήταν μία κομβική στιγμή στο ελληνικό ποδόσφαιρο, καθώς αποτέλεσε έναν κοινωνικά διεισδυτικό μηχανισμό συγκέντρωσης χρημάτων και ταυτόχρονα οργάνωσης/ελέγχου των υλικών συμφερόντων γύρω από τα ματς της κυριακής.

Η ιδέα γύρω από έναν θεσμό σαν το ΠΡΟ-ΠΟ ήταν ιταλικής προέλευσης και στη βάση της ήταν κεϋνσιανού χαρακτήρα. Η Κυριακή στην καπιταλιστική δύση δεν ήταν και δεν έπρεπε να είναι απλά μία μέρα ξεκούρασης. Για την εργατική τάξη και τον νέο ρόλο που είχε στον φορντικό κόσμο της μαζικής παραγωγής και κατανάλωσης, τίποτα δεν έπρεπε να βρίσκεται εκτός της εμβέλειας του εμπορεύματος και της ιδεολογίας. Ακόμα και η μέρα της ψυχαγωγίας έπρεπε με κάποιο τρόπο να συνεισφέρει στην επέκταση της κατανάλωσης, ενώ ταυτόχρονα μπορούσαν να διαχέονται φιλικές προς τ' αφεντικά ιδεολογίες και συμπεριφορές. Το ποδόσφαιρο, τέλος, μπορούσε να παίζει τον ρόλο της εκτόνωσης απέναντι στην κοινωνική δυσανεμία.

Μερικά χρόνια αργότερα, στις 19 Ιούνη του 1964, σε ένα παιχνίδι Ολυμπιακού-Παναθηναϊκού, είχαμε

Το πρώτο δελτίο ΠΡΟ-ΠΟ (01/03/1959).

μία σπάνια στιγμή σύμπτωσης μεταξύ των φιλάθλων. Όταν όλοι κατάλαβαν ότι ο αγώνας ήταν στημένος με σκοπό να λήξει ισοπαλία και να επαναληφθεί, ούτως ώστε να λάβουν οι παίκτες κι οι παράγοντες επιπλέον λεφτά από τα εισιτήρια, όλοι οι οπαδοί, από όλο το γήπεδο, τα κάνανε όλα ίσιωμα. Το παιχνίδι διακόπηκε, ενώ κι οι δύο ομάδες αποκλειστήκαν από τη συνέχεια του κυπέλου. Ο υφυπουργός προεδρίας της κυβέρνησης, Γ. Μυλωνάς, δήλωσε:

Τα θλιβερά γεγονότα έρχονται ως αποκορύφωμα της βαθιάς κρίσεως που μαστίζει από ετών το ελληνικό ποδόσφαιρο. Είναι ευτύχημα, ότι χάρις, ιδίως, εις την ψυχραιμία της αστυνομίας απεφεύχθησαν ανθρώπινα θύματα.⁴

Όπως μπορεί να καταλάβει κάποιος, το ελληνικό ποδόσφαιρο ήταν σε «βαθεία κρίση» από πάντα. Δεν είναι τυχαίο αυτό το γεγονός. Οι κοινωνικές σχέσεις που μεσολαβούσε κι ο συχνά απρόβλεπτος χαρακτήρας της εργατικής νεολαίας που ήδη αποτελούσε το πιο ζωντανό κομμάτι των κερκίδων, μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι τέτοια γεγονότα έκαναν σαφές ότι αφενός η κερκίδα απαιτούσε κάποιου είδους εσωτερικό έλεγχο, αφετέρου αυτή η σύμπτωση μεταξύ οπαδών ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη.

ΤΑ ΚΑΣΚΟΛ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΗΜΕΝΑ

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 εμφανίστηκε στα πέταλα των γηπέδων αυτή η φιγούρα που άρχισε να ονομάζεται οπαδός. Όπως όλα σε αυτή την κοινωνία, ήταν παιδί του τόπου και του καιρού του. Η χώρα λεγόταν Ελλάδα κι η εποχή ήταν η μεταπολίτευση· δηλαδή η εθνική συμφιλίωση μεταξύ δεξιών και αριστερών και η δημιουργία μιας νέας κανιβαλικής εθνικής ενότητας, η οποία κραύγαζε: είμαστε όλοι μεσαία τάξη! Αντίθετα, η εργατική τάξη στην Ελλάδα, όπως και παντού, βρισκόταν σε μια μεγάλη περίοδο υποχώρησης, ήττας και αποσύνθεσης.

Εφημερίδα Μακεδονία, 24/12/1932. Το ποδόσφαιρο αποτέλεσε έκφραση κοινωνικών και πολιτικών απόψεων. Στο παραπάνω δημοσίευμα κυριαρχεί η αντίθεση Βορρά-Νότου, όπου ο προσφυγικός βορράς θεωρούσε εαυτόν αδικημένο. Εδώ η εφημερίδα Μακεδονία καταγγέλλει «μια ιταμή πρόκλησις των πειραιωτών».

Εφημερίδα *Μακεδονία*, 19/06/1964. Το ελληνικό ποδόσφαιρο είναι σε «βαθεία κρίση» τα τελευταία 60 χρόνια και «εξυγιαίνεται» άλλα τόσα. Το παραπάνω άρθρο μιλά για τον σημαντικό αγώνα Παναθηναϊκού-Ολυμπιακού το 1964 που οδήγησε στη διακοπή και στην καταστροφή του γηπέδου από όλους τους φιλάθλους».

Αυτή η νέα αριστεροδεξιά εθνική ενότητα ούτε τους χωρούσε όλους, ούτε όλοι ήθελαν να γίνουν μέρος της. Από αυτό το μειοψηφικό υπόλοιπο της εθνικής ενότητας στο γενικό κάδρο της ήττας της εργατικής τάξης προέρχονταν οι χούλιγκανς, οι αλήτες του πέταλου, όπως άλλωστε και διάφοροι άλλοι από τις νέες «φυλές» των πόλεων: οι ροκάδες, οι μαλλιάνες, οι μηχανόβιοι, οι πάνκηδες. Κι επειδή οι οπαδοί ήταν κάτι έξω από την ταξική ειρήνη της μεταπολίτευσης, από τους συμβιβασμούς και την ξεφτίλα της περιβόητης «γενιάς του Πολυτεχνείου», στοχοποιήθηκαν όσο τίποτα άλλο από δεξιούς και αριστερούς. Στα μάτια του νέου κατεστημένου της μεταπολίτευσης δεν ήταν τίποτα άλλο παρά ένα μάτσο υπάνθρωποι, κατάλληλοι μόνο για ξύλο από τα γκλοπ των μπάτσων και χειραγώγηση από προέδρους και παρατρεχάμενους.

Όταν τον Φλεβάρη του 1981 είκοσι ένας οπαδοί της θύρας 7 ποδοπατήθηκαν μέχρι θανάτου στο στάδιο Καραϊσκάκη, το επίσημο κράτος κι οι μπάτσοι μιλούσαν -κι ακόμη μιλάνε- για «τραγωδία» και ατύχημα. Στην πραγματικότητα βέβαια, επρόκειτο για δολοφονία. Οι οπαδοί αντιμετωπιζόνταν σαν ζώα σε μαντρί σε όλα τα γήπεδα και ήταν τυχαίο που δε συνέβησαν παρόμοια περιστατικά και σε άλλα γήπεδα. Το γήπεδο Καραϊσκάκη θεωρούνταν άλλωστε από τα πιο σύγχρονα εκείνη την εποχή.⁵ Οι εφημερίδες, αφού παρουσίασαν τη δήθεν «εθνική οδύνη» των κομματόσκυλων, έθαψαν το θέμα και το μετέτρεψαν σε μία «τραγωδία». Στο δικαστήριο, οι υπεύθυνοι μπάτσοι της θύρας επτά αθώωθηκαν κι οι φύλακες καταδικάστηκαν σε μικρές σχετικά ποινές.⁶

Η αντίληψη του πολιτικού συστήματος της μεταπολίτευσης για τους οπαδούς αναδεικνυόταν και μέσα από τις στήλες του *Ριζοσπάστη*. Από τα τέλη της δεκαετίας του '70 και μετά, το «κόμμα του λαού» ήταν πολύ απασχολημένο με τη στοχοποίηση των «άγριων φυλών» της μητρόπολης. Για τους οπαδούς, διαβάζουμε τα εξής σε ένα άρθρο με τίτλο «Απολίτικοι[sic] και αδιάφοροι»:

Οι άνθρωποι που δημιουργούν τα επεισόδια στα γήπεδα δεν ασχολούνται καθόλου με την πολιτική, ούτε στην πιο απλή της μορφή. Δεν

παρακολουθούν καν από τις στήλες των εφημερίδων τις δραστηριότητες του συνδικαλιστικού σωματείου του κλάδου τους. Και έτσι η μοναδική απασχόληση τους με τα «κοινά» είναι οι ποδοσφαιρικές συζητήσεις [...] χωρίς κανένα αντίκρισμα.⁷

Δεν άρεσαν καθόλου στους κουκουέδες που τύποι σαν τους οπαδούς αδιαφορούσαν για τα αριστερά συνδικάτα, αδιαφορούσαν για την καθεστωτική πολιτική γενικότερα. Δεν άρεσε καθόλου που η εξουσία τους πάνω στη νεολαία αμφισβητούνταν μέσα από την αδιαφορία των οπαδών. Σε άλλα άρθρα του ο *Ριζοσπάστης* παρουσίαζε τους οπαδούς ως περιθωριακούς, «παρασιτικούς», αναρχικούς, αντικοινωνικούς τύπους. Εννοείται για το ΚΚΕ τα πέταλα ήταν εκκολλαπήρια φασιστών. Έγραφε επ' αυτού ο συντάκτης του *Ριζοσπάστη*, Φώντας Λάδης, το 1982 σε μία επίσκεψή του σε πέταλο:

Να και άλλες φάτσες που ξεχωρίζουν επειδή το επιδιώκουν. Μπλούζες χωρίς καθόλου μανίκια, μαλλιά χωρίς φαβορίτες, επιγραφές στα ρούχα και σηματάκια. «Πάνκ», «Σεξ Πίστολς» και άλλα παρόμοια. Και μια χιτλερική σημαία.⁸

Η στοχοποίηση των οπαδικών κοινοτήτων ως «ακροδεξιών» είναι πολύ παλιά. Και ο στόχος ήταν πάντα η υποτίμηση των οπαδών, έτσι ώστε η διαχείρισή τους να γίνεται με τους χειρότερους όρους από τους μπάτσους, τους δικαστές, τους προέδρους.

Η ταινία «Χούλιγκανς – Κάτω τα χέρια από τα νιάτα» που κυκλοφόρησε το 1983 μπορεί σήμερα να παρουσιάζεται ως το απόλυτο καλτ έργο της δεκαετίας του '80, αλλά όταν κυκλοφόρησε ούτε καλτ ήταν ούτε αστεία. Αντίθετα, παρουσίαζε τους οπαδούς σαν υπερσεξουαλικά και βίαια τέρατα συμβάλλοντας στην ιστορική στοχοποίηση των οπαδών με γελοίες ατάκες του στυλ: «Μια μέρα έδειρα δέκα στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας. Και άλλους πέντε στο γήπεδο του Παναθηναϊκού. Και το βράδυ τον έπαιξα δυο φορές για να ηρεμήσω». Να σημειώσουμε ότι την ίδια ακριβώς επιχειρηματολογία του υπερσεξουαλικού, βίαιου τέρατος χρησιμοποιούσαν παλαιότερα κι οι λευκοί ρατσιστές ενάντια στους αφροαμερικανούς.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, άρχισαν να ιδρύονται όλο και περισσότεροι σύνδεσμοι οπαδών. Όχι μόνο σε κεντρικά σημεία των μεγάλων πόλεων, της Αθήνας του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε συνοικίες. Μέσα σε μια δεκαετία, το οπαδικό κίνημα εξαπλώθηκε παντού στην ελληνική επικράτεια δημιουργώντας τις δικές του κοινότητες και τον δικό του πολιτισμό. Με φόντο πάντα την απέχθειά του για την επίσημη πολιτική, τα μήντια και βέβαια την αστυνομία για την οποία το μίσος ήταν κάτι παραπάνω από δεδομένο. Ο μύθος του ντόπιου οπαδισμού ξεκίνησε να φτιάχνεται αυτήν ακριβώς την εποχή.

Την ίδια στιγμή, βέβαια, έρχονταν στην επιφάνεια και τα κουσούρια των οπαδικών κοινοτήτων τα οποία ταυτίζονταν με τα κουσούρια της εργατικής νεολαίας γενικότερα. Το σημαντικότερο όλων ήταν οι αυτοκαταστροφικές τάσεις: από το «μηχανάκια και ηρωίνη το μάρμαρο είναι γεμάτο» που λέει ο Τζαμάλ, μέχρι τις συνεχείς βλακώδεις συγκρούσεις μεταξύ οπαδών ως μέσο προβολής κι απόκτησης

Κροκοδείλια δάκρυα από τις εφημερίδες για τον θάνατο εικοσιενός οπαδών του Ολυμπιακού τον Φλεβάρη του 1981. Εννιά στα δέκα άρθρα για τις θύρες των φανατικών, όπως ήταν η επτά για τον Ολυμπιακό, συκοφαντούσαν και στοχοποιούσαν τους οπαδούς με τον χειρότερο τρόπο. Οι μπάτσοι συμπεριφέρονταν στους οπαδούς σαν να ήταν τέρατα και στα πέταλα τούς έκλειναν κυριολεκτικά σαν ζώα σε μαντρί. Αυτή η βάρβαρη διαχείριση ήταν, σε τελική ανάλυση, η αιτία θανάτου των οπαδών. Τελικά, βέβαια, η δολοφονία των οπαδών λόγω των συνθηκών στο πέταλο, μετατράπηκε σε ατύχημα και «τραγωδία».

εξουσίας σε κάθε σύνδεσμο. Τα πεσιμάτα κάθε είδους στους αντίπαλους οπαδούς αποτελούν έκτοτε μια μόνιμη σταθερά του οπαδισμού. Εκατοντάδες, αν όχι χιλιάδες, οπαδοί έχουν φάει «τσιμπιές», καρδονιές ή ψειρίσματα. Κι έτσι διάφοροι μπορούσαν να «πουλάνε μούρη» ή να ανεβαίνουν τα σκαλοπάτια των μικροεξουσιών στους συνδέσμους ή να γίνονται υπάλληλοι των προέδρων και των μαφιόζων. Μια τέτοια αυτοκαταστροφική νοοτροπία ήταν αυτό που πάντα ήθελαν οι μπάτσοι και τα αφεντικά να επικρατεί στις τάξεις των οπαδών. Να αλληλοσκοτωνόμαστε για μαλακίες...

Με την επαγγελματοποίηση τού ποδοσφαίρου το 1979 και τη μετατροπή των ποδοσφαιρικών σωματείων σε ΠΑΕ, οι παραδοσιακές διοικήσεις των ομάδων άλλαξαν και τα υλικά συμφέροντα που συγκροτούνταν γύρω από τους προέδρους έγιναν περισσότερο συμπαγή και συνδεδεμένα με την πολιτική εξουσία. Ουσιαστικά, η επαγγελματοποίηση τού ποδοσφαίρου φαίνεται ότι συνέδεε την παράνομη οικονομία με τη νόμιμη και σήμαινε ότι το ποδόσφαιρο μπορούσε να αποτελέσει ένα μεγάλο μαφιόζικο πλυντήριο. Σταδιακά, όλο και περισσότεροι μαφιόζοι άρχισαν να γίνονται πρόεδροι ομάδων κι έτσι να αποκτούν και κοινωνικά ερείσματα.

Με αυτόν τον τρόπο, στις αρχές της δεκαετίας του '90 άρχισε να εμφανίζεται αυτό που είχαμε περιγράψει και παλιότερα ως «υλικά συμφέροντα που εκπορεύονται από το κράτος, τα αφεντικά και τον υπόκοσμο, συνεχίζουν στους πάσης φύσεως ρουφιάνους τους και γκρεμίζονται στα κεφάλια της νεολαίας της εργατικής τάξης που μπλέκεται με τον οπαδισμό».⁹ Η κάθε κερκίδα ήταν ουσιαστικά χωρισμένη στα δύο. Ένα μικρό κομμάτι έμμισθων –με τον ένα ή άλλο τρόπο - υπαλλήλων των προέδρων των οποίων η δουλειά ήταν να οργανώνουν τους συνδεσμίτες έτσι ώστε να είναι «μάχιμοι» ακολουθώντας τις εντολές των προέδρων, χωρίς να σημαί-

Φωτογραφία στον Ριζοσπάστη, στις 30/05/1982, μέσω της οποίας αποδεικνύεται η και καλά «νεοφασιστική διείσδυση» στον χώρο των οπαδών. Εννοείται πως το ΚΚΕ, όπως κι οι υπόλοιπες οργανώσεις και κόμματα της αριστεράς, την απέχθεια που δέχονταν από την εργατική νεολαία των γηπέδων τη βάφτιζαν «φασιστική διείσδυση».

νει αυτό ότι όλοι τελικά ακολουθούσαν τις εντολές. Κι ένα άλλο κομμάτι, ολοένα και πιο πολυεθνικό, το οποίο προσπαθούσε να επιβιώσει και να ανατιμηθεί κοινωνικά μέσα από τον σύνδεσμο και το πέταλο.

Ο μύθος των οπαδών και των συνδέσμων χτίστηκε πάνω στα επεισόδια με τις αντίπαλες ομάδες και τους μπάτσους. Σε αυτόν τον μύθο δεν περιλαμβάνονται βέβαια οι παρεμβάσεις που έκαναν και κάνουν οι διοικήσεις των ομάδων στους μπάτσους, έτσι ώστε οι αρεστοί στη διοίκηση συλληφθέντες να πέσουν στα μαλακά. Η πρακτική αυτή ακολουθείται από όλες ανεξαιρέτως τις ομάδες. Χαρακτηριστική ήταν η περίπτωση του ημιτελικού στο μπάσκετ μεταξύ Παναθηναϊκού και Ολυμπιακού, που έγινε στη Σαραγόσα της Ισπανίας τον Απρίλη του 1995. Εκεί, οι οπαδοί των δύο ομάδων μετέτρεψαν μια ήσυχη πόλη σε πεδίο μάχης:

Η όμορφη, ήσυχη και οργανωμένη ισπανική πόλη έγινε Πεδίον του Άρεως, Κηφισίας, Βεΐκου, Ποτάμι, Φάληρο: πεδίο μαχών και συγκρούσεων μεταξύ πράσινων και κόκκινων εκ-«στρατιωτών». Η ισπανική αστυνομία ήξερε (από τα πάθημα των Ισραηλινών στο φάιναλ φορ του Τελ Αβίβ έναν χρόνο νωρίτερα) και είχε πάρει τα μέτρα της. Όταν αυτά αποδεικνύονταν επαρκή, συναντούσε την αντίσταση των παραγόντων των δύο ελληνικών ομάδων. Ακόμη και σήμερα οπαδοί του Τριφυλλιού ευγνωμονούν τον κ. Παύλο Γιαννακόπουλο, διότι «έτρεξε» και τους γλίτωσε από τα κότερα της Αραγονίας... Ο έτερος πρόεδρος, ο κ. Σωκράτης Κόκκαλης απάντησε στα εξευτελιστικά «για τους έλληνες βανδάλους» σχόλια και δημοσιεύματα των αμφιτρύωνων, με μια φράση που έμεινε στην ιστορία: «Αυτούς τους οπαδούς έχουμε και δεν μπορούμε ούτε θέλουμε να τους αλλάξουμε».¹⁰

Στην πλειοψηφία τους, τα «νεαρά άτομα που οδηγούνται στη φυλακή» προέκυπταν μέσα από μία περίπλοκη διαδικασία. Όπως πολύ καλά ξέρουν όλοι όσοι γνωρίζουν από γηπεδικές συλλήψεις, οι υπεύθυνοι ασφαλείας όλων των ομάδων τηλεφωνούν στα αστυνομικά τμήματα και ζητάνε την απαλλαγή των συλληφθέντων· ιδιαίτερα για αυτούς τους συλληφθέντες που τα έχουν καλά με τη διοίκηση των ΠΑΕ. Εν ολίγοις, όσο πιο κοντά βρίσκεισαι στη διοί-

κηση της ΠΑΕ τόσο πιο πιθανό είναι να τη γλιτώσεις έστω και αν συλληφθείς. Εννοείται ότι όλοι όσοι δεν θέλουν νταραβέρια με διοικήσεις φορτώνονται εύκολα φυλακίσεις και περιοριστικά μέτρα. Όσο, λοιπόν, οι οπαδοί λειτουργούσαν μέσα στα πλαίσια που όριζαν οι πρόεδροι όλα πηγαίνανε καλά. Απαραίτητος όρος οι αυτοκαταστροφικές τάσεις των οπαδών να priμοδοτούνται, η στελέχωση των μαφιόζικων δουλειών να προχωράει απρόσκοπτα και η νεολαία της εργατικής τάξης να παραμένει εγκλωβισμένη στο μαντρί.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, οι φωνές που ζητούσαν αυστηρότερη διαχείριση των οπαδών άρχισαν να πυκνώνουν. Οι αστυνομικές ιδέες αρχί-μηδενικής ανοχής που εφαρμόστηκαν στις ΗΠΑ και κυρίως το περίφημο «βρετανικό μοντέλο» πάταξης της οπαδικής βίας πιπιλιζόνταν από τα στόματα των δημοσιογράφων και των πολιτικών. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μία κοινή, ενιαία στρατηγική με στόχο πάλι την εργατική νεολαία.

Η ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΑΝΟΧΗ, ΤΟ ΙΔΙΩΝΥΜΟ, Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Μπορεί να μη γίνεται αντιληπτό αρχικά, αλλά οι ποδοσφαιρικοί αγώνες κάθε επιπέδου είναι ένα μόνιμο και σημαντικό γεγονός για τη δημόσια τάξη. Το ποδόσφαιρο κι οι οπαδοί υπήρξαν διαχρονικά το κατεξοχήν κοινωνικό πεδίο μέσα στο οποίο εφαρμόστηκαν κάθε είδους αστυνομικές ιδέες και πρακτικές. Επί δεκαετίες κάθε βδομάδα, σε εκατοντάδες μικρότερης και μεγαλύτερης σημασίας αγώνες, οι αστυνομικές δυνάμεις μαθαίνουν να διαχειρίζονται πλήθη μέσα από τους ποδοσφαιρικούς αγώνες.

Όταν στα τέλη της δεκαετίας του '90 οι ιδέες περί μηδενικής ανοχής έφταναν από τη Νέα Υόρκη του περιβόητου Ρούντολφ Τζουλιάνι εδώ στα νότια Βαλκάνια, ο αρχηγός της ελληνικής αστυνομίας Ι. Γεωργακόπουλος δήλωνε στο περιοδικό Αστυνομική Επιθεώρηση:

Το υψηλό, δύσκολο, αλλά επικίνδυνο έργο της Αστυνομίας είναι προληπτικό και κατασταλτικό. Η πρόληψη του εγκλήματος είναι πολύ μεγαλύτερης σημασίας από την καταστολή και αυτό είναι αυτονόητο. Οι παλαιότεροι αστυνομικοί παραστατικά και δικαίως έλεγαν ότι «ένα δράμι πρόληψης αξίζει όσο χίλιες οκάδες καταστολή. Το προλαμβάνειν εστί φιλοσοφείν».¹¹

Η ιδέα της πρόληψης δεν είναι και καμιά πρωτοτυπία. Το ζήτημα ήταν περισσότερο το πώς μια προληπτική αντίληψη για τη δημόσια τάξη μπορούσε να ενσωματωθεί ιδεολογικά και πρακτικά σε ένα κράτος στους χωροχρόνους της κοινωνικής του ζωής. Στην περίπτωση μας στα γήπεδα και τους οπαδούς, στις τάξεις των οποίων συμπεριλαμβανόταν ένα ανεξέλεγκτο κομμάτι της πολυεθνικής εργατικής νεολαίας.

Πέρα από τις καλές ιδέες, όμως, υπάρχει κι η πραγματικότητα. Η ελληνική αστυνομία από τη δεκαετία του '90 και μετά, άρχισε να εμπλέκεται οργανικά με την παράνομη οικονομία και τα μαφιόζικα συμφέροντα. Άμεσο επακόλουθο αυτής της σχέσης ήταν καθώς οι ΠΑΕ μαφιοζοποιούνταν, όλο και περισσότερο, η αστυνομία να αποτελεί συνεργάτη των

Άγγλοι χούλιγκαν τη δεκαετία του '80. Σύμφωνα με έναν διαδεδομένο μύθο, η Θάτσερ εξάλειψε τον χουλιγκανισμό. Στην πραγματικότητα, αυτό που κατάφερε ήταν να τον μεταφέρει στις γειτονιές και στις παμπ της Αγγλίας. Σημαντικότερος ήταν ο ρόλος των ρουφιάνων στο εσωτερικό των οπαδών. Η εφημερίδα *To Βήμα* στις 09/11/2003, σε ένα άρθρο της με τίτλο «Πώς οι Άγγλοι καταπολέμησαν τον χουλιγκανισμό», αναφέρει:

Μετά την τραγωδία του «Χέιζελ» η κυβέρνηση της τότε σιδηράς κυρίας Μάργκαρετ Θάτσερ, εκτός του εκσυγχρονισμού των γηπέδων, υποχρέωσε τις ομάδες να εκδώσουν ταυτότητες στους οπαδούς. Το μέτρο δεν απέδωσε. Οι φανατικοί περνούσαν τον έλεγχο και δρούσαν ανεξέλεγκτοι στην εξέδρα γνωρίζοντας ότι θα μείνουν ατιμώρητοι. Η κατάσταση άλλαξε προς το καλύτερο μετά την έρευνα για τα αίτια της τραγωδίας του «Χίλσμπορο», η οποία ανατέθηκε στον δικαστή Πίτερ Τέιλορ. Στην έκθεσή του ο κ. Τέιλορ χαρακτήρισε ανόητο το σύστημα των ταυτοτήτων υποχρεώνοντας την κυρία Θάτσερ να αναγνωρίσει το λάθος της κυβέρνησής της ζητώντας δημοσίως συγγνώμη. Οι υποδείξεις του απετέλεσαν τον μπουσουλα επάνω στον οποίο οικοδομήθηκε η νέα ποδοσφαιρική κουλτούρα της Αγγλίας. [...]

Η αναμόρφωση του συστήματος ασφαλείας των αγγλικών γηπέδων, σύμφωνα με την έκθεση του κ. Τέιλορ, προϋπέθετε τη συνεργασία της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας, των ομάδων και της αστυνομίας. Στο υπουργείο Εσωτερικών της Αγγλίας δημιουργήθηκε ειδικό τμήμα το οποίο συντόνιζε τις ενέργειες που αφορούσαν τη δράση των οργανωμένων οπαδών. [...]

Ανώτατος σύμβουλος της αγγλικής ομοσπονδίας σε θέματα ασφαλείας είναι σήμερα ο Ντουγκ Χόπκινς [...]. Ο κ. Χόπκινς δεν κρύβει ότι η υπηρεσία του χρησιμοποιεί ακόμη και μυστικά κονδύλια για να πληροφορηθεί τα σχέδια δράσης των φανατικών και να προλάβει αντικοινωνικές συμπεριφορές. [...] Σύμφωνα με τον κ. Χόπκινς, ο μέσος άγγλος χούλιγκαν είναι ένας κλασικός λούμπεν τύπος. Είναι λευκός, ηλικίας από 18 ως 45 χρόνων, έχει χαμηλά εισοδήματα ή συντηρείται από το ταμείο ανεργίας, αντιμετωπίζει προβλήματα στο σπίτι, ντύνεται εκκεντρικά, με-

θάει και τσακώνεται για το παραμικρό, ακόμη και στην παραλία όπου περνάει τις διακοπές του. Τη δεκαετία του 1970 η αστυνομία τον περίμενε να εκδηλωθεί αντικοινωνικά προτού αναλάβει δράση. Με βάση τον νέο σχεδιασμό προσπαθεί να πληροφορηθεί τις κινήσεις του και να δράσει προληπτικά. Προς την κατεύθυνση αυτή δεν φειδεται μεθόδων. Χρησιμοποιεί ακόμη και πληροφοριοδότες. «Κάποιους τους πληρώνουμε, κάποιοι δίνουν πληροφορίες φοβούμενοι ότι θα κατηγορηθούν οι ίδιοι και ορισμένοι... από αγάπη για το επάγγελμα» τονίζει ο κ. Χόπκινς. [...]

Για τον λόγο αυτόν, όπως εξηγεί ο κ. Χόπκινς,

πριν από κάθε εκτός έδρας ή εκτός χώρας παιχνίδι πραγματοποιείται υποχρεωτικά σύσκεψη με τη συμμετοχή του εκπροσώπου της ομάδας, των πρακτόρων οι οποίοι συνεργάζονται με τον συγκεκριμένο σύλλογο και του εκπροσώπου της αστυνομίας. Εκεί αποφασίζεται πώς θα οδηγηθούν οι οπαδοί στο αεροδρόμιο ή στον σταθμό, από ποιες εισόδους θα εισέλθουν στο γήπεδο, με ποιον τρόπο θα ελεγχθούν, τι απαγορεύεται να μεταφέρουν μαζί τους στην εξέδρα και πόση ώρα θα καθυστερήσει μετά το παιχνίδι η αποχώρησή τους.

ΠΑΕ. Υψηλόβαθμα στελέχη της ελληνικής αστυνομίας συμπεριλαμβανομένων και των αστυνομικών διευθυντών Πειραιά, Αθηνών και Θεσσαλονίκης, λειτουργούσαν ουσιαστικά ως υπάλληλοι των ΠΑΕ.¹²

Από το 2006 και τον περιβόητο νόμο Ορφανού, όλοι σχεδόν οι υφυπουργοί αθλητισμού θέσπισαν και από ένα νόμο για τους οπαδούς. Η αυστηρότητα του νόμου ανοιγόκλεινε σαν ακορντεόν ανάλογα με τη χρονική περίοδο και τις ιδιαίτερες ανάγκες του ελληνικού κράτους:

Το 2006, πριν δηλαδή θρηνήσουμε τον πρώτο νεκρό από οπαδική βία, ο τότε υφυπουργός Γιώργος Ορφανός νομοθετεί και βάζει στην καθημερινότητά μας τον όρο «ιδιώνυμο αδικημάτων», δηλαδή την άμεση φυλάκιση όσων αποδεδειγμένα μετείχαν σε επεισόδια σε γήπεδα. Ούτε δύο χρόνια δεν κράτησε ο νόμος Ορφανού, καθώς ο διάδοχός του Γιάννης Ιωαννίδης τον έβαλε στο ντουλάπι της ιστορίας. Το 2012, το ιδιώνυμο επανήλθε με τον νόμο Γερουλάνου – Μπιτσαξή, ο οποίος όμως έθετε πιο αυστηρά κριτήρια για την εφαρμογή του (οι δράστες να είναι υπότροποι ή ιδιαίτερα επικίνδυνοι), ενώ στη συνέχεια τη σκυτάλη πήρε και ο Σταύρος Κοντονής. Στο δικό του νομοσχέδιο, το 2015, δινόταν η δυνατότητα ακόμα και στον ίδιο τον υφυπουργό να επιβάλει χρηματικά πρόστιμα, ενώ προβλεπόταν αυτεπάγγελτη δίωξη των διοικήσεων των ΠΑΕ για παράνομη διακίνηση εισιτηρίων στους συνδέσμους. Παράλληλα, απέκλειε από τις διοργανώσεις τα αθλητικά σωματεία που δεν θα εφαρμόζαν το

ηλεκτρονικό εισιτήριο και τα γήπεδά τους δεν είχαν τις απαραίτητες υποδομές ηλεκτρονικής εποπτείας.

Τέλος, ο Λευτέρης Αυγενάκης, στη δική του προσπάθεια περιορισμού και αντιμετώπισης της βίας στα γήπεδα, μεταξύ άλλων επανέφερε το ιδιώνυμο, έθεσε νέο πλαίσιο στις μετακινήσεις φιλάθλων, ενώ έκανε λόγο για αντικειμενική ευθύνη των ομάδων για τη δράση των φιλάθλων τους, διευκολύνοντας έτσι την αναγνώριση από μεριάς τους των λειψών φιλάθλων.¹³

Η δολοφονία του Άλκη Καμπανού επανέφερε το ζήτημα της αυστηρότητας των ποινών των φιλάθλων. Αυτό που μπορεί να καταλάβει κανείς από τα παραπάνω, είναι ότι σε καμία περίπτωση δεν λείπουν από την ελληνική ποδοσφαιρική πραγματικότητα οι αυστηροί νόμοι. Παρά τις διάφορες αλλαγές που έγιναν οι νόμοι είναι ιδιαίτερα αυστηροί και εκατοντάδες οπαδοί εδώ και δεκαπέντε χρόνια έχουν πάει φυλακή για το τίποτα. Στην ουσία του το «ιδιώνυμο» για τους οπαδούς είναι η πιο γνήσια έκφραση της «μηδενικής ανοχής», της προληπτικής δηλαδή καταστολής της μικροπαραβατικότητας, ένας νόμος στον οποίο «νεαρά άτομα οδηγούνται στη φυλακή για μικροαδικήματα».¹⁴

Μόνο οι αφελείς πιστεύουν ότι μπορεί με οποιονδήποτε τρόπο η «οπαδική βία» έτσι απλά να εξαλειφθεί. Στην καλύτερη των περιπτώσεων αυτό που μπορεί να γίνει, όπως έγινε στην Αγγλία με τα περιβόητα μέτρα της Θάτσερ, είναι η βία να διαχυθεί στην κοινωνία, στις γειτονιές και στις πλατείες. Γιατί στην πραγματικότητα, οι οπαδοί εκφράζουν τη βιαιότητα των ταξικών σχέσεων στο σχολείο, στη δουλειά, στις πλατείες. Κατά συνέπεια, το κράτος έχει δύο επιλογές. Είτε να κρατήσει την «οπαδική βία» μαντρωμένη στα γήπεδα, είτε να την εξοβελίσει προς τις γειτονιές και τις πλατείες.

Μετά τη δολοφονία του Άλκη Καμπανού, το πολιτικό σύστημα της χώρας κι οι παρατρεχάμενοί τους παρίσταναν τους συγκλονισμένους, χύνοντας ποτάμια κροκοδείλιων δακρύων. Στην πραγματικότητα, αυτοί είναι που έχουν σπρώξει τους οπαδούς στην αυτοκαταστροφικότητα. Αυτοί είναι που προτιμούν οι οπαδοί να σφάζονται μεταξύ τους. Αυτοί είναι που παίρνουν στην αγκαλιά τους τους ρουφιάνους των συνδέσμων και στέλνουν στις φυλακές τους ανυπότακτους.

Μέσα σε μια εποχή κρίσης και προετοιμασίας για πόλεμο η πειθαρχία της εργατικής νεολαίας, άρα η πειθαρχία και της κερκίδας, αποτελεί κρίσιμο ζήτημα· όσο και αν δε θέλουν να το παραδεχθούν οι αρμόδιοι. Οι χώροι κι οι χρόνοι που επιβιώνει η εργατική τάξη πρέπει να ελέγχονται αυστηρά και για αυτόν το λόγο η νεολαία της εργατικής τάξης στοχοποιείται μέχρι αηδίας. Στόχος είναι η φασιστική διαχείριση από μπάτσους και δικαστές να μπορεί να νομιμοποιηθεί. Όσο η κρίση γενικεύεται, γίνεται όλο και πιο επιτακτικό, να ονομαστούμε όλοι «εγκληματίες».

Συμπλοκή οπαδών του ΠΑΟΚ και της ΑΕΚ το 2017. Κάθε φορά που οι οπαδοί πλακώνονται, οι μπάτσοι και τ' αφεντικά γελάνε μέχρι δακρύων. Γιατί είναι ακριβώς αυτό που θέλουν να βλέπουν από την εργατική τάξη. Να αλληλοσφάζεται για μαλακίες...

1. Για παράδειγμα η εφημερίδα *Μακεδονία*, στις 20/12/1932 αναφέρει την «ιταμή προσπάθεια των πειραιωτών» να κερδίσουν με πλάγιο τρόπο το κύπελλο Ελλάδας από τις ομάδες της Θεσσαλονίκης.

2. Δημήτρης Παρασκευόπουλος, «Παιχνίδια εξουσίας»: Η πολιτική ανατομία της επιτηρούμενης κερκίδας, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνιολογίας, σελ. 31.

3. «We're Gonna Rock Around The Clock Tonight – part I - Οργανισμένοι νεολαίοι στη μετεμφυλιακή Ελλάδα», *antifa* #51, 4/2016.

4. «Η Κυβέρνησης αποφασισμένη να προχωρήσει στην πλήρη εξυγίανση του ποδοσφαίρου», *Μακεδονία*, 19/06/1964.

5. Βλ., *Ριζοσπάστης*, 15/02/1981. Στη Θύρα 7 υπήρχαν 11 σειρές διαχωριστικά κάγκελα κι η μόνη διέξοδος ήταν μία πόρτα. Η κατάσταση σε άλλα γήπεδα ήταν πολύ χειρότερη.

6. Βλ., «Θύρα 7. Έγκλημα χωρίς τιμωρία. Η δίκη και η ατιμωρησία των υπεύθυνων...», *mixanitouxronou.gr*.

7. *Ριζοσπάστης*, 21/10/1979.

8. Φώντας Λάδης, «Κυριακή σε κάποιο γήπεδο», *Ριζοπάστης*, 30/05/1982.

9. «Μέσα στις κερκίδες δεν είμαστε όλοι ένα: Η μαφία, το κράτος και ο πόλεμος μέσα στα γήπεδα», *antifa* #69, 3/2020.

10. Στ. Σοφινός, «Πρόεδροι και χούλιγκαν: το τέλος μιας σχέσης», *Το Βήμα*, 24/11/2008.

11. Ι. Γεωργακόπουλος, *Αστυνομική Επιθεώρηση*, 8/1999, σελ. 481.

12. Η λίστα με μπάτσους και αρχιμπάτσους στην υπηρεσία των ΠΑΕ είναι μεγάλη. Είναι εύκολο κανείς να βρει πολλά ονόματα από αυτούς στο διαδίκτυο.

13. Κώστας Κουκουλάς, «Βία στα γήπεδα: Τέσσερα αθλητικά νομοσχέδια από το 2006 έως σήμερα», *Καθημερινή*, 08/02/2022.

14. Ηλίας Τάταλας, «ΝΟΜΟΣ ΟΡΦΑΝΟΥ» Ο νόμος που ένωσε τους οπαδούς όλων των ομάδων», *Μακεδονία*, 18/04/2009.